

Paweł Augustynowicz

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Ekonomiczny
Katedra Teorii i Historii Ekonomii
pawel.augustynowicz@umcs.pl

CHARAKTERYSTYKA SEKTORA PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH W ROSYJSKIM SYSTEMIE GOSPODARCZYM*

Streszczenie: Rosyjski system gospodarczy można uznać za jeden z najbardziej oryginalnych i niepowtarzalnych systemów gospodarczych w dzisiejszym świecie. Jego odmienność jest następstwem wielu czynników, takich jak: szczególne warunki geograficzne, duże zasoby bogactw naturalnych czy zaszłości historyczne. Jedną z immanentnych cech tego systemu jest duża rola państwa w gospodarce, co w szczególności objawia się dużym udziałem przedsiębiorstw państwowych w życiu gospodarczym.

W artykule zostanie dokonana analiza i charakterystyka sektora przedsiębiorstw państwowych w Rosji na tle funkcjonowania całego systemu gospodarczego. Zostanie również zaproponowana ich typologia, uwzględniająca rodowód, strukturę własności, prawne formy funkcjonowania i wpływ na gospodarkę

Z dokonanej analizy wynika, iż obecny kształt sektora przedsiębiorstw państwowych w Rosji jest mocno uwarunkowany zaszłościami historycznymi, a także jest przedmiotem ciągłych zmian wynikających zarówno z jawnej, jak i ukrytej ewolucji polityki gospodarczej we współczesnej Rosji. Rosyjskie przedsiębiorstwa państwowe dobrze wpisują się jednak w specyficzny model kapitalizmu państwowego, który wykształcił się w ostatnich latach.

Słowa kluczowe: Rosja, przedsiębiorstwa państwowe, kapitalizm państwowy.

---

* Praca powstała w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2012/05/N/HS4/00507.

Wprowadzenie

We współczesnej literaturze ekonomicznej nie istnieje wiele opracowań dotyczących współczesnego funkcjonowania rosyjskiego systemu gospodarczego. Ponadto ich autorzy relatywnie mało uwagi poświęcają aspektom związanym z działalnością przedsiębiorstw państwowych w tym kraju. Analiza tego specyficznego zagadnienia rzadko uwzględnia bardzo szczególną specyfikę rosyjskiego podejścia do kwestii gospodarczych. Głównym celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytania, jakie funkcje sektora przedsiębiorstw państwowych w Rosji wynikają z jego formalno-prawnej i teoretycznej analizy oraz w jakim stopniu obecny kształt tego systemu zapewnia realizację tych funkcji. Charakterystyki przeprowadzono w ścisłej zgodności z rosyjską wizją rozwoju państwa, opierając się na rosyjskich źródłach literaturowych i koncepcjach teoretycznych.

W bardzo dużym uproszczeniu, budowany po 1990 r. rosyjski system społeczno-gospodarczy może być zaliczony do szczególnej odmiany kapitalizmu państwowego. Koncepcja jego rozwoju i ewolucji ma niebagatelne znaczenie w kontekście zmian w obszarze przedsiębiorstw państwowych, które stanowią jego trzon. W pracy przedstawiono próbę klasyfikacji przedsiębiorstw państwowych w Rosji ze względu na formy organizacyjno-prawne, które w połączeniu ze wspomnianą specyfiką rosyjskiego systemu społeczno-gospodarczego określają ich bardzo charakterystyczny sposób funkcjonowania i nadają im szczególne znaczenie.

1. Rosyjski kapitalizm państwowy i jego cechy charakterystyczne

Pojęcie kapitalizmu państwowego ma dość długą historię i wywodzi się prawdopodobnie z dyskusji ekonomicznych początku XX w. Na obecnych terenach Rosji termin ten również jest doskonale znany, gdyż był często używany w pracach z okresu ZSRR. Mianem kapitalizmu państwowego określano wówczas jeden z etapów przejściowych pomiędzy kapitalizmem a socjalizmem w czystej postaci. Tak np. określano, w niektórych pracach socjalistów, ład ekonomiczny panujący w ZSRR w latach 1930-1940¹.

Powszechnie uważa się, że pojęcie to nie ma swojej precyzyjnej definicji oraz nie istnieje jeden jednoznaczny model kapitalizmu państwowego jako modelu rozwoju gospodarczego państwa. W literaturze przedmiotu oraz we współczesnych dyskusjach ekonomicznych pojęcie kapitalizmu państwowego jest bar-

---

¹ Por. T. Kliff: *Gosudarstwiennyj kapitalizm w Rossii*, 1991, <http://www.marksizm.info/content/view/5155/60/> (dostęp: 21.01.2015).

dzo często stosowane dla określenia modelu rozwoju gospodarki rosyjskiej po 2000 r. Choć istnieją poglądy wykluczające możliwość stosowania tego pojęcia w odniesieniu do Rosji², to nie są one powszechne. System gospodarczy w Rosji (szczególnie po 2000 r.) jest niewątpliwie bardzo specyficzny, jednak – w opinii autora – doskonale nadaje się do określenia mianem pewnej formy kapitalizmu państwowego w potocznym rozumieniu tego pojęcia.

Do specyficznych cech rosyjskiego kapitalizmu państwowego można zaliczyć:

1. Częste traktowanie przedsiębiorstw państwowych jako narzędzi zapewnienia narodowych interesów Rosji.
2. Stworzenie korzystnych/preferencyjnych warunków działalności dla wąskiego grona lojalnych wobec władzy przedsiębiorstw. Mogą to być przedsiębiorstwa państwowe, ale również prywatne – ściśle kontrolowane i podporządkowane centralnym szczeblom władzy (w tym władzy ustawodawczej i sądowniczej).
3. Stosowanie pokazowych i selektywnych środków represji o charakterze administracyjnym i karnym w stosunku do tych wpływowych podmiotów gospodarczych, które nie są skłonne do modyfikacji swoich zachowań zgodnie z oczekiwaniami władzy.
4. Asymetria celów i sposobów oddziaływania na gospodarkę. Nieraz cele, które są jasno zdefiniowane, a ich słuszność dla gospodarki dobrze ugruntowana (np. lepsza przejrzystość struktury własności, powrót ośrodków generowania zysków do Rosji, przeciwdziałanie ucieczce od podatków) nie są osiągane poprzez reformy w odpowiednich dziedzinach, lecz poprzez środki, które nie mają formalnego związku ze sprawą. Często stosowaną zasadą jest „własność w zamian za wolność”.
5. Przedkładanie interesów państwowych ponad zasadę nietykalności własności prywatnej³.

Brak powszechnej i jednolitej definicji kapitalizmu państwowego uniemożliwia precyzyjne operowanie tym pojęciem w odniesieniu do Rosji. Sprawa szczególnie komplikuje się wówczas, gdy chcemy bardziej dokładnie rozróżnić sytuację w Rosji w różnych okresach. A. Radygin w celu opisu modelu rosyjskiego kapitalizmu państwowego wprowadza określenie „kapitalizm biurokratyczny”, a także stosuje bardziej szczegółowe pojęcia do opisu rzeczywistości

² Np. G. Kopyłow: *Gosudarstwiennyj kapitalizm 2003*, № 350, <http://lebed.com/2003/art3560.htm> (dostęp: 21.01.2015).

³ *Ekonomika pieriechodnogo pierioda. Oczerki ekonomiceskoj politiki postkommunisticeskoj Rossii. Ekonomiceskoj rost 2000-2007*. Red. E. Gajdar, A.D. Radygin, K. Rogov. Izdatielstwo Dielo, Moskwa 2008, s. 408-409.

w różnych okresach rozwoju rosyjskiego modelu polityczno-gospodarczego. Są to pojęcia „oligarchiczny kapitalizm lat dziewięćdziesiątych” oraz „państwowy kapitalizm oligarchiczny lat dwutysięcznych”⁴.

Kapitalizm oligarchiczny w latach 90. XX w. cechował się tym, że duże prywatne podmioty gospodarcze uczestniczyły w sposób bezpośredni w lobbingu na rzecz rozwiązań, które miały przynieść im oczywiste profity. Właśnie wówczas upowszechniło się pojęcie „rosyjscy oligarchowie”.

W latach dwutysięcznych sytuacja jest dokładnie odwrotna: władze otwarcie demonstrują swoją niechęć do prywatnych kręgów biznesowych poprzez wprowadzenie niekorzystnych dla największych przedsiębiorstw rozwiązań legislacyjnych. Władze domagają się również bezwzględnego posłuszeństwa i lojalności, do czego zmuszają niektóre podmioty, korzystając z szerokiego wachlarza rozwiązań o charakterze represyjnym. Znana na całym świecie sprawa rosyjskiego przedsiębiorstwa z branży naftowej Jukos i jego właścicieli (Michaiła Chodorkowskiego oraz Płatona Lebediewa) jest najbardziej spektakularnym i modelowym przykładem realizacji przez władze nowej polityki wobec oligarchów. Motywy ekspansji państwa wciąż pozostają nie do końca jasne.

Otwarte pozostaje również pytanie, czy tak zdefiniowany rosyjski państwowy kapitalizm jest już systemem ostatecznie uformowanym. A. Kolesnikow nie wyklucza scenariusza, według którego w miejsce starych oligarchów, którzy budowali swoje imperia przemysłowe głównie w dobie prywatyzacji lat 90., przyjdą nowi oligarchowie, którzy są jednak ściśle związani z władzą i zarządzają jej pokaźnym majątkiem. Znacznie słabsze pozycje sektora prywatnego będą okazją do ekspansji nowych oligarchów w celu budowy jeszcze większych holdingów i grup kapitałowych⁵.

Ponadto tworzone w chwili obecnej nowe standardy gospodarowania majątkiem i zarządzania korporacyjnego są dalekie od standardów międzynarodowych, a przede wszystkim zakładają daleko idącą integrację władzy z majątkiem państwowym. Zamiast prowadzenia polityki wspierania prywatnej przedsiębiorczości i konkurencji, w gospodarce rosyjskiej jest wykorzystywany mechanizm tworzenia coraz to nowych i większych korporacji państwowych, które są finansowane ze środków budżetowych⁶.

⁴ A.D. Radygin: *Gosudarstwiennyj kapitalizm kak model' ekonomiceskoko razwitija dla Rossii*. W: *Ekonomika pieriechodnogo pierioda. Oczerki ekonomiceskoj politiki postkommunisticeskoj Rossii*. Red. E. Gajdar, A.D. Radygin, K. Rogov. Izdatielsto Dielo, Moskwa 2008, s. 409-410.

⁵ A. Kolesnikow: *Posidim na dorozku*. „Ogoniok” 2003, 46, s. 16-17.

⁶ W. Mau: *Ekonomiceskaja politika 2007 goda: uspechi i riski*. „Rossijskaja ekonomika w 2007 godu. Tendencii i perepiectiwu” 2008, s. 30-49.

2. Typologia przedsiębiorstw państwowych w Rosji

Prawne formy funkcjonowania przedsiębiorstw w Federacji Rosyjskiej są zawarte w Kodeksie Cywilnym. W odróżnieniu od różnorodności form prawnych przedsiębiorstw prywatnych, firmy państwowe mogą funkcjonować w postaci:

- spółek akcyjnych,
- przedsiębiorstw unitarnych,
- korporacji państwowych.

Podział ten jest dość nietypowy w porównaniu do modeli funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych w innych krajach, szczególnie w krajach rozwiniętych. Przedsiębiorstwa państwowe w formie tzw. przedsiębiorstw unitarnych i korporacji państwowych są bowiem, według wiedzy autora, formą swoistą jedynie dla gospodarki rosyjskiej.

2.1. Przedsiębiorstwa państwowe funkcjonujące w formie spółek akcyjnych

Spółka akcyjna to jedyna forma organizacyjno-prawna, która jest doskonale znana nie tylko w rosyjskim systemie gospodarczym, ale i na całym świecie. Oczywiście rosyjskie ustawodawstwo wprowadza do tego rozwiązania swoją specyfikę, ale opisywanie szczegółowych różnic formalno-prawnych leży poza zakresem niniejszego opracowania. Główną cechą szczególną rosyjskiego rozwiązania (podobne rozwiązania prawne funkcjonują również w niektórych innych krajach postradzieckich) jest rozróżnienie spółek akcyjnych na spółki akcyjne typu otwartego i zamkniętego⁷. Spółki akcyjne typu otwartego mogą ogłaszać publiczny zapis na akcje, a zbycie akcji jest możliwe bez zgody pozostałych akcjonariuszy. Spółki otwarte muszą też cyklicznie publikować sprawozdania finansowe oraz mają wiele innych obowiązków informacyjnych. Spółki akcyjne typu zamkniętego mogą z kolei oferować akcje jedynie swoim założycielom lub wcześniej zdefiniowanej grupie odbiorców i nie mają one prawa ogłaszać publicznego zapisu na akcje. Ponadto spółki te nie mają właściwie żadnych obowiązków informacyjnych w stosunku do osób spoza kręgów akcjonariuszy, a liczba akcjonariuszy nie może być większa niż 50⁸.

⁷ Z rosyjskiego odpowiednio: Otkrytoje akcioniernoje obszestwo (OAO) oraz Zakrytoje akcioniernoje obszestwo (ZAO).

⁸ Podstawą prawną działalności spółek akcyjnych są: art. 97 Kodeksu Cywilnego Federacji Rosyjskiej (*Graždanskij Kodeks RF*) oraz Ustawa o spółkach akcyjnych (Fiedieralnyj Zakon Ob. Akcioniernych Obszestwach, 25 listopada 1995 r.).

Większość spółek akcyjnych z udziałem państwa jest organizowana w formie spółek akcyjnych typu otwartego. Pozwala to na stworzenie bardziej elastycznego modelu finansowania z mniejszościowym udziałem kapitału prywatnego, w tym coraz bardziej popularnego w ostatnich latach kapitału zagranicznego. Największe i najbardziej znane przedsiębiorstwa państwowe Rosji, takie jak Gazprom, Rosneft czy Sberbank są organizowane w postaci spółek akcyjnych typu otwartego.

Przedsiębiorstwa państwowe w postaci spółek akcyjnych typu zamkniętego są spotykane znacznie rzadziej. Są to głównie mniejsze firmy, niektóre banki, które świadczą usługi na podstawie rządowych programów finansowania itp.

2.2. Przedsiębiorstwa państwowe funkcjonujące w formie przedsiębiorstw unitarnych

Specyficznym dla Rosji tworem organizacyjno-prawnym funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych są przedsiębiorstwa unitarne⁹. Podstawą prawną ich tworzenia i funkcjonowania jest ustawa o państwowych i komunalnych przedsiębiorstwach unitarnych¹⁰, ale z historycznego punktu widzenia ta forma gospodarowania wywodzi się wprost z rozwiązań funkcjonujących w czasach ZSRR. Można zatem stwierdzić, że przedsiębiorstwa unitarne są reliktem przeszłości. Dotyczy to nie tylko ich rodowodu, ale również efektywności gospodarowania i powszechnej opinii na ich temat.

Główną cechą przedsiębiorstw unitarnych jest to, że nie są one właścicielami majątku, który wykorzystują. W przypadku państwowych przedsiębiorstw unitarnych majątek należy do odpowiednich organów państwa. W Rosji przedsiębiorstwa unitarne są dzielone na trzy typy:

- federalne państwowe przedsiębiorstwa unitarne,
- państwowe przedsiębiorstwa unitarne,
- komunalne przedsiębiorstwa unitarne.

Podział ten odpowiada strukturze organizacyjnej władzy państwowej w Rosji podzielonej na trzy szczeble. Przedsiębiorstwo unitarne jest zaliczane do organizacji prowadzących działalność komercyjną, a więc przynajmniej w teorii jest nastawione na zysk, a majątek tego przedsiębiorstwa jest niepodzielny: nie

---

⁹ Ros. Unitarnoje predprijatije.

¹⁰ Ustawa federalna z dnia 14.11.2002 № 161-FZ O państwowych i komunalnych unitarnych przedsiębiorstwach (Federalnyj zakon ot 14.11.2002 Nr 161-FZ „O gosudarstwiennych i munitsypalnych unitarnych predprijatijach”).

może być dzielony na akcje, udziały itp. Jest to podyktowane względami historycznymi, gdyż w pierwszych latach transformacji majątek państwowy był często narażony na procesy defraudacji i rozkradania, dlatego też niepodzielność i nietykalność majątku miała być gwarancją jego bezpieczeństwa. Takie podejście do majątku przedsiębiorstw było powszechnie stosowane w czasach ZSRR, zatem ustawodawca po prostu przeniósł większość rozwiązań stosowanych wobec przedsiębiorstw państwowych w ZSRR, zmieniając jedynie charakter działalności tych przedsiębiorstw na komercyjną. Warto zauważyć, że ustawa poświęcona wyłącznie tym podmiotom gospodarczym została uchwalona dopiero w 2002 r. Wcześniej zaś funkcjonowały one na podstawie szczytkowych zapisów znajdujących się w Kodeksie Cywilnym.

W praktyce nietykalność majątku przedsiębiorstw unitarnych była zupełnie iluzoryczna. By zapewnić tym jednostkom właściwe bodźce do funkcjonowania, w nowelizacji Kodeksu Cywilnego (art. 113) wprowadzono zasadę, według której przedsiębiorstwo unitarne mogło samodzielnie dysponować swoim majątkiem (oprócz nieruchomości), choć bez możliwości jego sprzedaży. Takie rozwiązanie powinno było skłonić zarząd przedsiębiorstw do właściwej oceny ryzyka, samodzielności i odpowiedzialności w gospodarowaniu majątkiem. W rzeczywistości zaś rozwiązanie to jeszcze bardziej wypaczyło funkcjonowanie tych jednostek wskutek formalnego przejęcia kontroli nad nimi przez ich dyrektorów¹¹.

Zgodnie z art. 295 Kodeksu Cywilnego Federacji Rosyjskiej, państwo (formalny właściciel przedsiębiorstwa unitarnego) pełni wobec jednostki następujące funkcje:

1. Tworzy, reorganizuje oraz likwiduje przedsiębiorstwa.
2. Określa jego cele i przedmiot działalności.
3. Wybiera dyrektora.
4. Sprawuje kontrolę nad majątkiem.
5. Ma prawo do części zysku.

Warto podkreślić, że w kwestii zysku ustawa nie przewidywała żadnych konkretnych mechanizmów realizacji przez państwo tego prawa, a w statystyce oficjalnej Rosstatu oraz Ministerstwa Majątku Państwowego do 1999 r. nie było nawet pozycji dotyczącej dochodów otrzymanych od przedsiębiorstw unitarnych.

Jak wspomniano wyżej, ustawa dotycząca funkcjonowania przedsiębiorstw unitarnych została uchwalona dopiero w 2002 r. Do tego czasu funkcjonowały one w warunkach niemalże całkowitej próżni prawnej, na podstawie kilku artykułów

---

¹¹ A.D. Radygin i in.: *Reformirowanije unitarnych preprijatij w rossijskoj ekonomike*. Institut Ekonomiki Pieriechodnogo Pierioda. Izdatielstwo Delo, Moskwa 2004, s. 11-16.

Kodeksu Cywilnego oraz ustawy zasadniczej. Próżnię tę wypełniały zatem statuty samych przedsiębiorstw, które z przyczyn oczywistych faworyzowały kadre kierowniczą. Wskutek archaicznego prawa, braku rejestru przedsiębiorstw i częstych procedurów kreatywnej księgowości, realny właściciel majątku (państwo) praktycznie stracił kontrolę na przeważającą jego część. Szacuje się, iż w 1998 r. zaledwie 18% przedsiębiorstw unitarnych było kontrolowanych przez państwo, a około 68% uważano za całkowicie podwładne ich dyrektorom¹².

2.3. Korporacje państwowe

Kolejnym nietypowym rozwiązaniem w kwestii organizacji działalności przedsiębiorstw państwowych jest stosowana w Rosji organizacyjno-prawna forma funkcjonowania pod nazwą korporacja państwowa¹³. Po raz pierwszy pojęcie to zostało użyte w ustawodawstwie z 1999 r. w trakcie nowelizacji ustawy o organizacjach niekomercyjnych¹⁴. Potrzeba utworzenia nowej formy organizacyjno-prawnej wynikała z konieczności szybkich działań w obszarze restrukturyzacji rosyjskiego systemu bankowego po kryzysie 1998 r. Utworzono wówczas pierwszą korporację państwową – Agencję ds. Restrukturyzacji Organizacji Kredytowych.

Warto zauważyć, że wspomnianą jednostkę trudno jest zaliczyć do sektora przedsiębiorstw państwowych: Agencji przydzielono wiele uprawnień o charakterze regulacyjnym (głównie w zakresie modernizacji sektora finansowego); jest też organizacją niekomercyjną. Na tym proces tworzenia korporacji państwowych zatrzymał się aż do 2004 r., gdy Agencja ds. Restrukturyzacji Organizacji Kredytowych została rozwiązana, a na podobnych zasadach została utworzona Agencja ds. Ubezpieczenia Depozytów, również w formie korporacji państwowej. Był to zatem instrument stosowany okazjonalnie, głównie w celu realizacji specyficznych zadań w sektorze finansowym.

Korporacje państwowe nie mają swojej precyzyjnej definicji ani ściśle określonych zasad funkcjonowania. Z bardzo oszczędnych sformułowań w Kodeksie Cywilnym wynika, że jednostki te należą do organizacji niekomercyjnych, państwo występuje w roli założyciela, przekazując tym jednostkom aktywa, ale nie ponosi odpowiedzialności za ich działalność. Korporacja również nie odpowiada majątkiem za działania państwa. Istotnym faktem jest też zapis, że

¹² T. Dolgopiatowa: *Nieformalny sektor w rosyjskiej ekonomice*. „Predprinimatelstwo w Rossii” 1998.

¹³ Ros. Gosudarstwiennaja korporacija.

¹⁴ Ustawa federalna o organizacjach niekomercyjnych (Federalnyj zakon ot 12 janwarja 1996 goda nr 7-FZ „O niekommerczeskich organizacijach”).

wobec korporacji państwowych nie jest stosowana procedura bankructwa¹⁵. Wszystkie kwestie szczegółowe dotyczące działalności tych jednostek są więc zawarte w specjalnych ustawach powołujących je do życia. Można więc powiedzieć, że są to jednostki o szczególnym znaczeniu, służące realizacji specjalnych zadań.

Bardzo dynamiczny rozwój sektora korporacji państwowych w Rosji nastąpił w 2007 r., gdy utworzono sześć nowych korporacji państwowych, a w większości przypadków ich specyfika odbiegała daleko od stosowanych wcześniej wzorców i była znacznie bardziej podobna do działalności przedsiębiorstw komercyjnych. Były to:

- Wnieszekonombank (bank inwestycyjny, finansujący infrastrukturę i innowacje),
- Rosnanotech (realizacja projektów w dziedzinie nanotechnologii),
- Fundusz sprzyjania reformom w sektorze komunalnym (zajmuje się głównie finansowaniem remontów budynków mieszkalnych)¹⁶,
- Olimpstroj (spółka budująca obiekty na cele igrzysk olimpijskich w Soczi w 2014 r.),
- Rostehnologii (sprzyjanie produkcji i eksportu wysokich technologii i zbrojeń),
- Rosatom (zarządzanie majątkiem w sferze energetyki jądrowej, a także zapewnienie bezpieczeństwa w tej dziedzinie).

Działalność korporacji państwowych budzi poważne zastrzeżenia. Do głównych zarzutów pod ich adresem można zaliczyć:

- brak jednolitej podstawy prawnej działalności,
- brak precyzyjnego określenia obowiązków zarządu, w tym brak jakichkolwiek mechanizmów wpływu na dyrektorów w przypadku niewykonania swoich obowiązków,
- brak systemu motywacyjnego dla menedżerów,
- łączenie funkcji regulacyjnych i funkcji zarządzania majątkiem (w tym produkcyjnym),
- brak możliwości bankructwa,
- bardzo ograniczone i uznaniowe obowiązki informacyjne,
- brak wyznaczonego organu nadzorczego w kwestiach praw własności¹⁷.

---

¹⁵ C. Sprenger: *Gosudarstwiennaja cobstwiennost w rossijskoj ekonomike. Massztab i raspredelenije po sektoram*. „Żurnal nowoj ekonomiczeskoj associacii” 2010, nr 6, s. 124.

¹⁶ Jednym z problemów strukturalnych współczesnej Rosji jest fatalny stan dużej liczby budynków mieszkalnych, głównie tzw. chruszczówek, czyli budynków z lat 60. XX w. zbudowanych z rozporządzenia Chruszczowa i uważanych za rozwiązanie tymczasowe. Zakładany okres eksploatacji miał wynosić ok. 20-25 lat.

¹⁷ C. Sprenger: *Gosudarstwiennaja cobstwiennost w rossijskoj ekonomike. Problemy upravlenija i wlijanije na effektivnost*. „Żurnal nowoj ekonomiczeskoj associacii” 2010, nr 8, s. 101-102.

Wymienione wyżej cechy korporacji państwowych skłaniają do stwierdzenia, że ich działalność została zorganizowana w pełnym oderwaniu od szeroko stosowanych w krajach rozwiniętych zasad nadzoru korporacyjnego, zarządzania majątkiem i z pogwałceniem wszelkich wymogów dotyczących przejrzystości. Modelowym wydaje się tu chociażby przykład działalności korporacji Rosatom. Jednostka ta – z jednej strony – ma wszelkie uprawnienia w zakresie regulacji rynku energii atomowej (nadaje pozwolenia do produkcji, sprzedaży, przeprowadza kontrole). Z drugiej zaś – jest największym producentem paliwa jądrowego i największym przedsiębiorstwem świadczącym usługi w zakresie obsługi elektrowni atomowych i utylizacji odpadów nuklearnych w Rosji. Jest zatem zarówno regulatorem, jak i głównym uczestnikiem rynku. Podobny paradoks dotyczy również giganta zbrojeniowego korporacji Rostechologii, jednym ze statutowych zadań której jest sprzyjanie wykorzystaniu i eksportowi nowych technologii, głównie pochodzenia wojskowego. W rzeczywistości zaś korporacja ma wszelkie uprawnienia do selekcji i finansowania nowych projektów inwestycyjnych, a zarazem sama jest największym eksporterem broni w Rosji i czerpie z tego olbrzymie zyski. Korporacja staje się więc nie tylko producentem, ale i decydem w sprawie polityki zbrojeniowej, ma – przynajmniej formalnie – niezawisłą radę dyrektorów, jak również bardzo nieprecyzyjnie i zdawkowo określone obowiązki informacyjne (w praktyce składa zaś sprawozdanie bezpośrednio Prezydentowi).

Podsumowanie

Niniejsze opracowanie było próbą zobrazowania formalno-prawnych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych w Rosji na tle ogólnej charakterystyki rosyjskiego systemu gospodarczego. Przedsiębiorstwa państwowe w Rosji to wyjątkowo niehomogeniczna grupa, na którą składają się jednostki mające bardzo różne formy organizacyjno-prawne, różnorodny rodowód oraz nieporównywalne skale działalności. Swoistym planktonem gospodarczym jest cała masa przestarzałych (technicznie i moralnie), niedofinansowanych i (w opinii autora) nieprzydatnych pod względem gospodarczym przedsiębiorstw unitarnych. Większość z nich pochodzi wprost z czasów gospodarki komunistycznej. Niezwykle tajemniczym tworem z niejasnymi motywami funkcjonowania, lecz z wyjątkowo dużymi możliwościami są korporacje państwowe. Jedynym rozwiązaniem powszechnie spotykanym w światowej praktyce gospodarczej są przedsiębiorstwa państwowe w formie spółek akcyjnych. Do tej grupy należą m.in. najpotężniejsze rosyjskie giganty przemysłowe. Rosyjskie spółki akcyjne z udziałem państwa również mają swoją specyfikę działalności, lecz jej dogłębna analiza nie może być dokonana w ramach tak krótkiego opracowania.

Literatura

- Dolgopiatowa T.: *Nieformalnyj sektor w rossijskoj ekonomike*. „Predprinimatelstwo w Rossii” 1998.
- Ekonomika pieriechodnogo pierioda. Oczerki ekonomiceskoj politiki postkommunisticeskoj Rossii. Ekonomiceskij rost 2000-2007*. Red. E. Gajdar, A.D. Radygin, K. Rogov. Izdatielstwo Dielo, Moskwa 2008.
- Kliff T.: *Gosudarstwiennyj kapitalizm w Rossii*, 1991, <http://www.marksizm.info/content/view/5155/60/>.
- Kodeks Cywilny Federacji Rosyjskiej (*Grazdanskij Kodeks RF*).
- Kolesnikow A.: *Posidim na dorozku*. „Ogoniok” 2003, nr 46.
- Kopyłow G.: *Gosudarstwiennyj kapitalizm 2003*, № 350, <http://lebed.com/2003/art3560.htm>.
- Mau W.: *Ekonomiceskaja politika 2007 goda: uspechi i riski*. „Rossijskaja ekonomika w 2007 godu. Tendencii i perepiektiwy” 2008.
- Radygin A.D.: *Gosudarstwiennyj kapitalizm kak model' ekonomiceskoko razwitija dla Rossii*. W: *Ekonomika pieriechodnogo pierioda. Oczerki ekonomiceskoj politiki postkommunisticeskoj Rossii. Ekonomiceskij rost 2000-2007*. Red. E. Gajdar, A.D. Radygin, K. Rogov. Izdatielsto Dielo, Moskwa 2008.
- Radygin A.D. i in.: *Reformirowanije unitarnych preprijatij w rossijskoj ekonomike*. Institut Ekonomiki Pieriechodnogo Pierioda. Izdatielstwo Delo, Moskwa 2004.
- Sprenger C.: *Gosudarstwiennaja cobstwiennost w rossijskoj ekonomike. Massztab i raspredelenije po sektoram*. „Żurnał nowoj ekonomiceskoj associacii” 2010, nr 6.
- Sprenger C.: *Gosudarstwiennaja cobstwiennost w rossijskoj ekonomike. Problemy upravlenija i wlijanije na effektivnost*. „Żurnał nowoj ekonomiceskoj associacii” 2010, nr 8.
- Ustawa federalna o organizacjach niekomercyjnych (Federalnyj zakon ot 12 janwarja 1996 goda nr 7-FZ „O niekommerczeskich ogranizacijach”).
- Ustawa federalna z dnia 14.11.2002 № 161-FZ o państwowych i komunalnych unitarnych przedsiębiorstwach (Federalnyj zakon ot 14.11.2002 Nr 161-FZ „O gosudarstwiennyh i municypalnych unitarnych predprijatijach”).
- Ustawa o spółkach akcyjnych (Fiedieralnyj Zakon Ob. Akcioniernych Obszestwach, 25 listopada 1995 r.).

CHARACTERISTICS OF STATE-OWNED ENTERPRISES IN RUSSIAN ECONOMIC SYSTEM

Summary: Russian economic system can be considered as one of the most original and unique economic systems in nowadays world. Its diversity is a result of many factors, such as specific geographic conditions, large reserves of natural resources or historical events. One of the inherent features of this system is the large role of state-owned enterprises in the economy.

This article will look at the theoretical aspect of state-owned enterprises in Russia against the background of functioning of the whole economic system. Their typology will be proposed, taking into account the origin, ownership and legal forms of the operation.

The analysis shows that the sector SOEs in Russia is influenced greatly by historical precedence, and its shape undergoes a continuous transformation resulting from both overt and undisclosed changes in economic policy of modern Russia. These enterprises, however, closely fit into the specific model of economic capitalism, which is being built in Russia in recent years.

Keywords: Russia, state-owned enterprises, state capitalism.